

Agency Arrangeren

Speelruimte voor jongeren als changemakers

Praktijkhandreiking

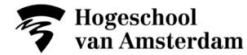
Auteurs: Sebastian Abdallah, Mehmet Day, Marjolijn Distelbrink, Tarik Pehlivan, Esther Schelvis, Inti Soeterik, Monique Volman, Mamtaz Yusuf

Met medewerking van: Nickey van den Berg, Soesja Boogaardt, Merel Driessen, Ilham el Masoudi, Sandrine Umuhire

Amsterdam, december 2023

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

StudieZalen.
Onderwijs & Welzijn

Combiwel

**SOCIAAL
CEMENT**

VERWEY Instituut
JONKER

A STICHTING
ALEXANDER

CONTACTGEGEVENS

info@kenniscentrumongelijkheid.nl

Programmaleider: Sebastian Abdallah
Centre of Expertise Urban Education
Hogeschool van Amsterdam
s.e.abdallah@hva.nl

Programmaleider: Monique Volman
Afdeling Pedagogische en Onderwijs-
wetenschappen, Universiteit van Amsterdam
m.l.l.volman@uva.nl

Verwey-Jonker instituut

Marjolijn Distelbrink, senior onderzoeker
Inti Soeterik, senior onderzoeker
Mehmet Day, onderzoeker

Stichting Alexander

Tarik Pehlivan, adjunct directeur
Esther Schelvis, onderzoeker
Mamtaz Yusuf, onderzoeker

PARTNERORGANISATIES IN HET CONSORTIUM

Combiwel Amsterdam

Soumia Abalhaia, jongerenwerker
Nourdin Dibi, jongerenwerker

Sociaal Cement

Thibault Gambin, projectleider en coördinator
Coen van Heteren, directeur

StudieZalen

Nina Wendel, projectcoördinator

Studio 52nd

Fanneke Verhallen, artistiek leider

OSB en Swazoom

Sjoerd Bakker, jongerenwerker

Inhoud

Vooraf	1
Creëren en leren	1
Wie zijn wij	1
Bedoeld voor wie	1
1 Waarom het programma ‘agency arrangeren’?	2
KIKJKE IN DE PRAKTIJK Jongeren maken mentale gezondheid bespreekbaar	3
2 Hoe je het ziet, bepaalt wat je doet	5
KIKJKE IN DE PRAKTIJK Knappe Koppen: groeiende speelruimte en veranderkracht in de Denktank van Studiezalen	9
3 Anders leren kijken	10
3.1 Agency	11
<i>Handelen in wisselwerking met anderen en de omgeving</i>	11
<i>Transformatieve agency: werken aan jezelf en aan de wereld</i>	12
3.2 Arrangeren: regelen en aandachtig onderhouden	13
<i>Regelen</i>	13
<i>Aandachtig onderhouden</i>	13
<i>Jong geleerd is oud(er) gedaan</i>	15
<i>Arrangeren is een breed initiatief</i>	15
KIKJKE IN DE PRAKTIJK Studio 52nd: letterlijk en figuurlijk podium voor onderdrukte stemmen	15
4 Speelruimte voor changemakers arrangeren	17
4.1 De benadering combineert het bekende met het minder bekende	18
4.2 Accenten van het handelen van beroepskrachten en deelnemers	18
4.3 Vertrekken vanuit het alledaagse	21

	<i>'Los gaan' in een pizzasessie</i>	21
	<i>Fantaseren over een betere wereld</i>	22
4.4	Aanmoedigen en temperen	23
	OVERDENKING OVER DE PRAKTIJK Agency arrangeren in het onderwijs	24
5	Hoe zien jongeren het zelf?	25
	KIJKJE IN DE PRAKTIJK De tussenpositie van de jongerenwerker op school	27
6	De organisatie, het netwerk en beleid	28
6.1	Organisatie: inhoudelijke toerusting, waarden, strategische positionering	28
6.2	Netwerk: Allianties voor agency	29
6.3	Beleid op jongeren als medevormgevers van de samenleving	29
	KIJKJE IN DE PRAKTIJK Agency arrangeren in de jeugdhulp	30
	KIJKJE IN DE PRAKTIJK Jongeren die 'niks willen en kunnen' worden organisator	31
	Bijlage 1: De deelonderzoeken achter deze praktijkhandreiking	34
	Bijlage 2: Vier boeken die helpen bij agency arrangeren	35
	Bijlage 3: Hoe we het onderzoek deden	36
	Kennismaking, afstemming en voorbereiding	36
	Veldonderzoek	36
	Analyse en reflectie	36
	Actieteams	37

Vooraf

Creëren en leren

Dit is een praktijkhandreiking waarin we vaststellen wat we geleerd hebben over 'speelruimte creëren voor jongeren als changemakers.' Het is geen 'definitief' of 'absoluut' werk, maar een leerdokument. We delen deze handreiking met praktijkorganisaties, professionals die werken met tieners en jongeren, met onderzoekers, en natuurlijk met jongeren zelf. We willen graag het gesprek aangaan over wat ze van de inzichten in deze handreiking vinden, en hoe het is om ermee te werken. We hopen dat de handreiking en de gesprekken daarover in belangrijke behoeften voorzien van professionals en jongeren, en onze ambities rond speelruimte voor jongeren als changemakers.

Als je vragen of andere inbreng voor ons hebt, neem contact met ons op. Zie onze contactgegevens op de eerste pagina na de omslag.

Wie zijn wij

Partners in dit programma zijn jongerenwerkers op school van Combiwel en Swazoom, medewerkers van Studio 52nd, Studiezalen en Sociaal Cement en onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam, de Universiteit van Amsterdam, het Verwey-Jonker Instituut en Stichting Alexander. Elke praktijkorganisatie werkt met tieners en jongeren, en daarvan hebben groepjes op verschillende manieren deel aan ons onderzoek- en ontwikkelprogramma. Samen vormden we een team dat in 2022-2023 op verschillende plekken in Amsterdam heeft gewerkt aan sociale verandering en vermindering van kansenongelijkheid. Daarbij waren steeds jongeren aan zet. We hebben onderzocht wat Agency is en hoe je het kunt Arrangeren.

Bedoeld voor wie

We werkten op verschillende locaties in verschillende organisaties. We hebben geëxperimenteerd en geleerd in welzijnswerk en jongerenwerk, in het onderwijs en in de hulpverlening. Onze inzichten en opbrengsten zijn niet overal op precies dezelfde manier te gebruiken. Wel geloven we dat de principes, ideeën en handelingsperspectieven te vertalen zijn naar uiteenlopende praktijken. Internationaal is al bekend dat de soort benadering die we voorstaan toepasbaar is in welzijnswerk, onderwijs, hulpverlening,

geestelijke gezondheidszorg, justitie en reclassering. Er valt in Nederland dus nog heel wat 'speelruimte' te winnen. We nodigen professionals en organisaties van harte uit om hiermee aan de slag te gaan en vernemen graag wat ervaringen zijn met toepassingen, vertalingen en doorontwikkeling van de benadering.

1 Waarom het programma 'agency arrangeren'?

School, jongerenwerk en hulpverlening helpen jongeren functioneren in en aanpassen aan de samenleving. We zijn op zoek naar 'omkering': Hoe kunnen we jongeren ondersteunen om changemakers te zijn? Om hun omgeving en de samenleving positief te veranderen en hen daar de ruimte voor te geven?

Van kinderen en jonge mensen verwachten we vooral dat ze leren wat ze nog niet weten. Dat ze zich leren gedragen. Dat ze wachten met zich bemoeien met serieuze en belangrijke zaken in het leven. Daar zijn ze nog niet oud, slim en goed genoeg voor. Ze hebben daarentegen ook een voorrecht om meer te mogen 'spelen' dan volwassenen. Ze hebben meer 'vrije tijd.' Hier klopt iets niet. We hebben een mooie wereld met veel mogelijkheden. Maar lang niet iedereen kan goed meegenieten. Dat is vooral te wijten aan volwassenen, niet zozeer aan kinderen en jongeren. Kinderen hebben zeker van alles te leren en het is goed dat volwassenen hen beschermen voor sommige zaken. Maar de huidige scheiding tussen werelden van jong en oud is niet meer houdbaar. We zijn op zoek naar andere indelingen.

'Soms weten kinderen beter wat er nodig is dan volwassenen' zei een dertienjarige deelnemer aan één van onze actiegroepen. Daarom is het goed om hen wel te betrekken bij belangrijke en serieuze zaken. En het 'spelen' van jongeren zou met hun verbeelding, speelsheid, en ander wereldbeeld waardevol kunnen zijn. Om kansen te benutten die we anders niet zien. Om problemen te verzachten of verhelpen. Om maatschappelijke uitdagingen beter aan te gaan.

We zijn gewend om scheidingen aan te brengen tussen 'jezelf ontwikkelen,' 'je weg vinden in de samenleving' en 'de wereld verbeteren.' Die scheiding is eigenlijk heel kunstmatig. Het hoort allemaal bij elkaar. Het een gaat veel beter, als je het ander er ook bij neemt.

In deze handreiking stellen we niet zozeer voor dat er heel ander werk moet gebeuren. Wel denken we dat:

- we verschillende soorten werk meer met elkaar kunnen verbinden
- er werk is dat nu vaak te weinig aandacht krijgt, en meer plek mag hebben. Het gaat veel over jezelf ontwikkelen en je weg vinden. Veel minder over de wereld verbeteren.
- de nieuwe combinaties van werk consequenties hebben voor hoe we kijken, met elkaar omgaan, en hoe we ons werk doen. Je kunt niet je werk blijven doen zoals je altijd al deed en af en toe een opmerking maken of tieners naar een website sturen en denken dat je dan genoeg gedaan hebt.

Speelruimte voor jongeren als changemakers betekent dus verbinding van bestaande inzichten, meer nadruk op wereldverbetering (of op z'n minst actief en bewust aan de slag gaan in de wereld), en durven ons werk opnieuw in te richten om die speelruimte te bevorderen. Wat deze drie zaken betekenen, hangt af van het beroep en de werksituatie. Het zal per persoon en organisatie verschillen.

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

Jongeren maken mentale gezondheid bespreekbaar

De groep van vijf jongeren die een actieteam vormen bij een Amsterdamse jongerenorganisatie heeft een gezamenlijk doel: het bespreekbaar maken van mentale gezondheid. Al snel ontstaat het plan om een campagne te ontwikkelen. Alle jongeren hebben een persoonlijk verhaal en eigen motivatie om bij te willen dragen aan de invulling / uitvoering van de campagne. Hoewel ze verschillende dingen hebben meegemaakt, delen ze allemaal de wil om hun verhaal met anderen te delen.

Het actieteam komt in contact met een opdrachtgever die op dat moment ook bezig is met een campagne rondom mentale gezondheid; een samenwerking is geboren. De verschillende partijen komen bijeen en bespreken een aantal ideeën voor de te ontwikkelen campagne. Tijdens een volgend overleg blijkt echter dat de ideeën van de jongeren, die het gezicht zullen zijn van de campagne, toch niet geheel overeenkomen met die van de opdrachtgever. Een aantal van de suggesties die het actieteam doet, komt niet overeen met de verwachtingen van de organisatie. Een belangrijk voorbeeld is dat de jongeren de problemen en moeite die ze hebben ervaren, willen gebruiken als stimulans voor anderen om te praten over mentale problemen. In de vertaling van deze wens naar een campagne willen ze in hun communicatie met andere jongeren juist de nadruk leggen op een positieve uitstraling en de hoop die ze ervaren. De opdrachtgevende organisatie denkt

dat een positieve nadruk te luchtig over zou kunnen komen voor jongeren die het juist zwaar hebben. Het betreft een verschil in perspectief op hoe de campagne over zal komen. De hoge tijdsdruk zorgt er mede voor dat het moeilijk is om nader tot elkaar te komen. Het actieteam en de opdrachtgever vinden elkaar op het willen zenden van een heldere boodschap naar de jeugd, maar niet op wat voor soort boodschap het zou moeten zijn. De jongeren hebben er begrip voor dat de opdrachtgever is gebonden aan bepaalde kaders, maar houden ook vast aan hun eigen standpunt. Ze ervaren geen *agency* (de ruimte en eigen richting voor het handelen) meer en besluiten de samenwerking te stoppen en zelf een nieuw plan te maken.

Slechts drie weken later staat het actieteam in het kader van de Week van de Mentale Gezondheid met een *photobooth* en *sticky wall* op verschillende scholen om daar met leerlingen het gesprek aan te gaan. Een voor hen vertrouwde jongerenwerker stond achter en naast ze tijdens de organisatie van deze actie. Naast een hoop enthousiaste reacties, krijgen de jongeren ook te maken met leerlingen die niet zo veel zin hebben in een gesprek over mentale gezondheid. Het actieteam laat zich niet uit het veld slaan en blijft de leerlingen aanmoedigen om op de foto te gaan of een post-it op de *sticky wall* te plakken. Zo maken ze uiteindelijk toch mentale gezondheid bespreekbaar, helemaal op hun eigen manier.

2 Hoe je het ziet, bepaalt wat je doet

Beeldbron: MKL Distribution (1995)

C'est l'histoire d'un homme qui tombe d'un immeuble de cinquante étages. Le mec, au fur et à mesure de sa chute se répète sans cesse pour se rassurer: jusqu'ici tout va bien, jusqu'ici tout va bien, jusqu'ici tout va bien. Mais l'important c'est pas la chute, c'est l'atterrissage.

Het is het verhaal van een man die uit een gebouw van vijftig verdiepingen valt. De man, terwijl hij valt, herhaalt zichzelf constant om zichzelf gerust te stellen: tot nu toe gaat alles goed, tot nu toe gaat alles goed, tot nu toe gaat alles goed. Maar het belangrijkste is niet de val, het is de landing.

Uit de film la Haine, 1995

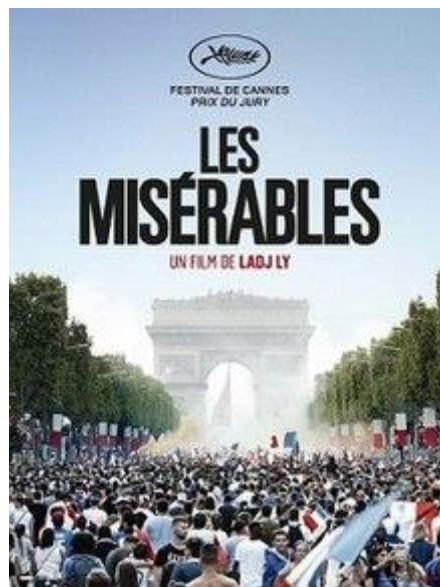
Bovenstaand citaat komt uit een film over jongeren in de buitenwijken van Parijs in de nasleep van rellen nadat een jongen door de politie het ziekenhuis in geslagen is. Met dit citaat wil de filmmaker ons laten zien hoe we onszelf voor de gek houden. In Nederland kennen we dit ook. Zo is er de afgelopen jaren en decennia veel bezuinigd op buurtwerk en onderwijs (tot nu toe gaat alles goed, tot nu toe gaat alles goed). Zodra we zien dat er

concrete problemen zijn die 'echt niet meer kunnen' (de landing), kan er bijna geen genoeg geld aangesleept worden om de problemen 'aan te pakken.'

De film 'Les Misérables,' (2019) kwam 25 jaar later uit en is door filmmaker Ladj Ly vernoemd naar het beroemde toneelstuk van Victor Hugo. Die film laat zien dat er in die jaren helaas weinig is verbeterd voor jongeren en hun families in de buitenwijken. De film sluit net als La Haine af met een belangrijk citaat, dit keer van de negentiende eeuwse toneelmaker Victor Hugo.

"Remember this, my friends: there are no such things as bad plants or bad humans. There are only bad cultivators."

*Uit de film Les Misérables, 2019
Oorspronkelijk: Victor Hugo (1862)*

Beeldbron: Le Pacte (2019)

Wat kunnen we leren van deze twee films?

We hebben veel aandacht voor de 'chute' (de val), maar denken niet na over de onvermijdelijke 'atterrisage' (de landing). Dan willen we, als het te laat is, weten wat slecht is (planten, mensen) en dat weghalen. We willen zaadjes planten en hopen dat op een verwaarloosde grond iets gaat bloeien. Dat is tegenwoordig 'interventies uitvoeren.' Maar als we iets goeds willen, moeten we kijken naar de grond. Wat moet daar gebeuren om het goede te cultiveren? Zaadjes planten heeft alleen zin in een goed gecultiveerde grond. Interventies hebben pas zin als ze ingebed zijn in een arrangement. Daarom is agency arrangeren nodig.

Hieronder gaan we verder in op hoe manieren van kijken beïnvloeden hoe we omgaan met jongeren, hun wereld en hun kwesties.

Naar jongeren wordt op allerlei verschillende manieren gekeken. Het is belangrijk ons er bewust van te zijn dat er dominante manieren van kijken zijn die vrijwel altijd een bepaalde invloed op ons hebben. Dat kan ook onbewust gebeuren. Twee kaders of 'brillen' waardoor we naar jongeren kijken zijn de 'gebrekenblik' en de 'volwassenenblik.' De '**gebrekenblik**' zit diep verankerd. Denk maar aan de gewoonte dat een goede daad veel minder aandacht krijgt dan een wandaad. Goed is gewoon. 'Waarom is een compliment nodig? Dat is toch gewoon z'n werk?' Maar als het misgaat, staan we daar doorgaans uitgebreid bij stil. 'Feedback' zien we ook vaak als kritiek leveren, terwijl het letterlijk 'terugvoeden,' dus teruggeven is. Een spiegel voorhouden. Het kan heel waardevol zijn om mensen voor te houden hoe goed ze iets doen. Voor sommige mensen is dat cruciaal vanwege hun lage zelfvertrouwen.

Op maatschappelijk niveau wordt de gebrekenbenadering ook ingezet om groepen jongeren negatief af te beelden. Ze plegen overlast, zitten teveel op hun telefoon, lezen niet genoeg, ze zitten in de criminaliteit, etc. Ook initiatieven (projecten, programma's) die positief met jongeren aan de slag willen, hebben vaak de gebrekenbril op, misschien zonder dat ze het zelf door hebben. Ze doen dan wel leuke activiteiten met hen, maar gaan niet op uitstapjes, of filosoferen over een goede samenleving. 'Dat kan niet met deze jongeren,' zeggen ze dan. Als je dat zo ziet, dan lukt het inderdaad niet. Maar het kan ook een uitkomst zijn van de manier waar op je kijkt. Anders kijken, kan opleveren dat je iets anders gaat doen, en dat de jongeren op onverwachte manieren groeien.

Dan is er de '**volwassenenblik**.' Vooraf, er is niets mis met het kijken naar jeugd als volwassene. Jongeren hebben het zelfs hard nodig dat volwassenen zich met hen mengen. Maar wij hebben het hier over wat ze in het Engels de 'adultist' benadering

noemen (het woord *adult* zit erin). Je ziet jongeren dan niet voor *vol* aan maar denkt: je bent nog jong, je snapt het allemaal niet. Dit staat een serieuze en diepgaande uitwisseling in de weg. De 'volwassenenblik' is vaak een *excuus* om het gesprek te vermijden. We vinden het gesprek moeilijk of kunnen er niets mee, dus doen de inbreng van jongeren af als 'onvolwassen.' Straks als ze volwassen zijn, is het makkelijker praten. Dan zijn ze voldoende aangepast en denken ze meer zoals wij. Zo plaatsen we jongeren dus in een 'wachtkamer' waar ze vastzitten totdat ze ook mee mogen praten. We lopen daarmee iets mis, en dat ligt waarschijnlijk meer aan ons vermogen om met hen om te gaan dan dat hun ideeën niet goed genoeg zouden zijn.

Wat zien we	Wat zeggen/doen we
Jongeren klagen/vertonen 'slachtoffergedrag'	'Beperk je tot waar je invloed op hebt' 'Gedraag je eerst zelf eens normaal' 'Niet altijd de vinger naar de ander wijzen'
Jongeren zijn mentaal langzamer of beperkter dan gemiddeld	Ze moeten naar instanties die op hen 'afgestemd' zijn, maar vaak weinig verwachtingen van hen hebben. De jongeren voelen dat ze op hun school of club voor 'domme' mensen zitten.
Jongeren plegen misdaden	Ze hebben straf, toezicht, beperking nodig.
Jongeren sporten te weinig	Wij komen sportvoorzieningen en activiteiten brengen
Jongeren komen te weinig aanraking met kunst en cultuur	Wij brengen kunst en cultuur om hen te verrijken en bij te dragen aan een meer holistische vorming
Jongeren kennen te weinig de waarde van democratie	Wij komen hen 'burgerschap' bijbrengen
'Deze jongeren willen helemaal niks, wat je ook probeert.'	'We gaan hier niet teveel energie in steken. Ze moeten eerst maar gemotiveerd raken, anders weet ik het ook niet.'

Voorbeelden van hoe ons kijken ons handelen beïnvloedt

Een ander probleem met onze reactie is dat we veel problemen willen 'fixen' zonder er teveel voor te willen doen, of vooral eigenlijk weinig aandacht aan geven. Als we iets vluchtig aandacht geven, noemen we dat 'efficiënt.' We pakken een probleem graag geïsoleerd aan, en noemen dat 'effectief.' Er zijn allerlei 'interventies' die ons doen

geloven dat we nuttig werk doen. Maar dat is zaadjes planten zonder te zorgen voor de grond. Voor veel uitdagingen van vandaag is juist breder kijken en samenhang zien belangrijk.

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

Knappe Koppen: groeiende speelruimte en veranderkracht in de Denktank van Studiezalen

Studiezalen als educatieve en sociale verschilmaker

Studiezalen is een stichting die bewoners in achtergestelde posities de kans, ruimte en begeleiding biedt om hun talenten tot bloei te laten komen. De primaire focus ligt op tieners en jongeren in de leeftijd van 10 tot 18 jaar. Een studiezaal is een veilige, rustige plek in de wijk waar tieners en jongeren wekelijks komen om te werken aan schoolse én persoonlijke doelen. De drie hoofdactiviteiten in een studiezaal zijn schoolwerkondersteuning, life coaching en talentontwikkeling. Ook voor ouders/verzorgers en studenten van het MBO-4, HBO en WO is er ondersteuning en aanbod. Tot slot initieert Studiezalen vanuit een totaalaanpak activiteiten en acties in de buurt, zoals in 2023 de Fris supermarkt waar gezinnen die zich in een financieel kwetsbare situatie bevinden gratis hun dagelijkse boodschappen kunnen doen.

Via onderzoek kregen we zicht op de integrale aanpak van Studiezalen en de gelaagde manier waarop ze aan (vooral persoonlijk strategische) agency van jongeren werken. Aanwezige randvoorwaarden zijn o.a. relatie, individuele aandacht en het werken vanuit kernprincipes. Deze observaties zetten het team Studiezalen aan het denken over hoe ze nog meer kunnen inzetten op het arrangeren van agency, waaronder ook meer collectief gerichte agency.

Kritisch meedenken over de programmering van Studiezalen: een gestaag proces

Na verkennende gesprekken met jongeren over mogelijke veranderacties, kwam de organisatie tot het idee de Knappe Koppen Denktank te organiseren. In de Denktank worden jongeren uitgenodigd kritisch mee te denken over het programma van Studiezalen. Dit sluit aan bij de behoefte van de organisatie om het talentenprogramma door te ontwikkelen én de wens van jongeren via Studiezalen naast de schoolwerkondersteuning aan meer andere leuke en inspirerende activiteiten deel te nemen. Speelruimte creëren om echt samen aan de slag te gaan bleek niet makkelijk. Eerst was het zoeken naar spelers. Dat was binnen huidige contexten van personeelstekort, competitie en prestatiedruk niet eenvoudig. Projectmedewerker zowel als de jongeren hadden de uitdaging om, ondanks onderbezetting en een vol programma, ruimte creëren voor iets waarvan nog niet helemaal duidelijk was wat het zou worden. De projectmedewerker gaf het prioriteit in de agenda, liet het voorbedachte programma los, en een voor een haakte jongeren aan. Toen ze ook (letterlijk) een ruimte vonden waar de Denktank samen kon komen, kon deze van start. Bij de voorbereiding van de bijeenkomsten dachten we samen met een van de oudere jongeren (inmiddels ook medewerker van Studiezalen)

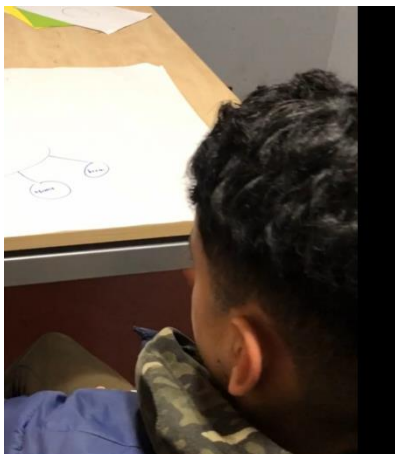
na over hoe we konden zorgen voor een fijne sfeer, met ruimte voor relatie en groepsvorming en het groeien daarvan. Deze jongere kreeg de lead in het begeleiden van de bijeenkomsten.

Jongeren en volwassenen leren hun rollen innemen

Gedurende de weken kwam de groep steeds meer los. Jongeren, die in eerste instantie vroegen of ze betaald konden worden voor deelname aan de Denktank, begonnen het steeds meer als hun ruimte te zien. Nadat ze in de eerste bijeenkomst wat 'schools' de kat uit boom keken, ontstond er in de tweede bijeenkomst een meer informele en dynamische sfeer: jongeren liepen rond, wisselden tussendoor uit wat ze hadden meegemaakt en zetten muziek op. De oefenruimte voor agency lijkt zich te ontwikkelen. In deze ruimte vinden de begeleidende volwassenen steeds meer hun rol in de dialoog en reflectie en ondersteuning van competentieontwikkeling van de jongeren. En de jongeren delen hun wensen, verlangens en kritische observaties steeds meer spontaan in plaats van alleen via werkvormen van de volwassenen. Zo bracht een van de jongeren het idee in aan het managementteam te laten zien wat er in de Denktank gebeurt en stelde weer een andere jongere kritische vragen over termen die aanwezige volwassenen gebruikten in het gesprek met hen.

Tijd geven, blijven verkennen, ruimte uitbouwen

Iets nieuws vormgeven blijkt niet eenvoudig en kost tijd. Het is een wat 'ontregelende' actie, binnen een al bestaande structuur, verwachtingspatroon en discours van een organisatie. Ruimte moet gecreëerd worden, en relaties, werkwijze en rollen moeten opnieuw uitgevonden worden. De Denktank als autonome ruimte die Studiezalen en de wereld er om heen echt kritisch kan bevragen en veranderen is gestart en zal de komende periode nog verder vormkrijgen. Daarbij zal Studiezalen blijven verkennen hoe ze er samen met jongeren voor kunnen zorgen dat zij de Denktank steeds meer als hún spelen oefenruimte ervaren en hoe we samen veranderkracht steeds meer een plek kunnen geven, eerst binnen de organisatie en wie weet vervolgens ook meer naar de buitenwereld toe.

3 Anders leren kijken

De bovenstaande kijk lost weinig op. Het draagt er eerder aan bij dat problemen erger worden. Om anders te kijken, iets anders te zien, is waarschijnlijk anders denken en een andere taal nodig. Daarom staan er wat onbekende woorden in de titel van ons programma. Die lichten we hier toe.

3.1 Agency

Handelen in wisselwerking met anderen en de omgeving

Agency is een Engels woord dat staat voor het vermogen, het zelfvertrouwen en de mogelijkheden om te handelen, en dat je handelen bijdraagt aan wat voor jou waardevol is. Dat kan een mooi moment zijn (tijdelijk), een volgende stap (korte termijn), een koers (langere termijn), en ook je omgeving. Het hoeft dus niet alleen over jezelf te gaan.

Jongeren in ons programma noemden agency ‘**veranderkracht**.’ Dat is een mooie vertaling want het heeft betrekking op jezelf en op een effect op de omgeving (anderen merken je kracht). We voegen daaraan toe: **verandermacht**. Dat laat zien dat het ook gaat over de invloed die je hebt (of die anderen je geven), en mogelijkheden om iets gedaan te krijgen.

Je kunt agency zien als iets dat je ‘bezit’ maar het helpt niet altijd om het zo te zien. Kijk maar naar de bovenstaande termen. Of je **vermogens** ontwikkeld hebt, hangt af van hoe in je opvoeding en socialisatie daar positieve aandacht voor was. Of je **zelfvertrouwen** ‘hebt,’ hangt af van hoe anderen met jou om zijn gegaan. Of je **mogelijkheden** hebt om te handelen, is afhankelijk van hoe mensen en je omgeving daar mogelijkheden voor bieden. Ook wat voor jou **waardevol** is ontstaat vooral in interactie met anderen. In plaats van agency ‘hebben’ helpt het misschien om te stellen dat agency ‘ontstaat’ en soms ook niet. Ook een deskundig en zelfverzekerd iemand ‘heeft soms haar dag niet.’ Je hebt het dus niet altijd helemaal in de hand. Dit is een belangrijke reden waarom we stellen dat agency ‘gearrangeerd’ moet worden. Er is een stimulerende omgeving nodig.

Niet alleen mensen maar ook de **fysieke omgeving** is belangrijk voor hoe we gevormd worden en wat we als mogelijkheden zien. Een drukke straat voelt anders dan een landweggetje. Kleuren, stenen, vormen, indelingen. Ze dragen allemaal bij aan richtingen, neigingen en kansen. Daarbij is beleving belangrijk. Voor de een kan een plein grauw, somber, of zelfs bedreigend zijn. Voor de ander kan het voelen als thuishonk.

We staan in de samenleving voor uitdagingen die we moeilijk individueel aan kunnen. Het onderwijs moet beter, we moeten beter voor de natuur en de planeet zorgen, er zijn te weinig woningen, velen worstelen met (geestelijke) gezondheidsproblemen, etc. Dat vraagt om collectieve agency. Iets dat we samen maken.

In je eentje je best doen: jezelf optrekken aan je veters?

‘Het veterspel’ maakt het thema ongelijkheid en hoe je daarin agency kunt zoeken fysiek invoelbaar. De opdracht is: trek je zo hard mogelijk aan je veters omhoog. Wie komt het hoogste? Tja. ... Je kunt nog zo hard je best doen binnen gegeven kaders of regels, maar soms is dat niet de weg naar wezenlijk minder ongelijkheid of verandering. Soms moet je het systeem bevragen. “Je vecht tegen je eigen gewicht. Je hoort vaak mensen zeggen ‘doe wat beter je best’, ‘trek er wat harder aan’, ‘haal het beste uit jezelf’, maar dat is niet altijd realistisch.”

Transformatieve agency: werken aan jezelf en aan de wereld

Het is goed jezelf te ontwikkelen en de wereld ‘aan te kunnen.’ Maar sommige zaken hoeven we niet voor lief te nemen. Discriminatie, uitsluiting, rechten die je in de praktijk niet merkt. Dit en andere zaken zeggen niet iets over jongeren maar over onrecht of gebrekkigheid in de samenleving. En soms gaat het niet per se over groot onrecht, maar zijn er mooie kansen die gepakt kunnen worden voor een mooiere samenleving. Een meer volledige kijk op agency noemen we daarom *transformatief*. We hebben aandacht voor eigen ontwikkeling, maar ook voor het veranderen van de omgeving.

Agency gaat steeds om een combinatie van actie en theorie. Ze krijgen betekenis door reflectie. Alleen actie betekent als een kip zonder kop rondrennen. Alleen reflectie betekent dat je niet doet maar alleen blijft denken. De Braziliaanse pedagoog Paulo Freire stelde ooit de vraag: “Hoe kun je leren en waarom zou je leren?” Hij plaatst hierbij grote nadruk op dialoog; samen tot reflectie komen. Dialoog is meer dan een praatje tussen twee individuen die het enkel over zichzelf hebben. Het gaat om van elkaar begrijpen hoe iets zit (van elkaar leren). In de huidige samenleving is meer dialoog nodig. Dit is een eigenschap die jeugdprofessionals vaak behoorlijk ontwikkeld hebben.

3.2 Arrangeren: regelen en aandachtig onderhouden

Regelen

Iemand die iets arrangeert maakt iets mogelijk. We kennen de term arrangement bij bijvoorbeeld een hotel, waarbij je een kamer, het restaurant, het zwembad en de sauna mag gebruiken. Alles zit in het arrangement en is voor je geregeld. Daarnaast rennen mensen ook ter plekke rond om dingen voor je te regelen. Om iets te arrangeren, moet je dus tijd, ruimte, en middelen regelen. Het is niet gek om jezelf als 'regelaar' of organisator te zien. Iets voor elkaar krijgen.

Aandachtig onderhouden

Arrangeren is geen haastklus. Het is ook geen 'hit and run.' Even snel regelen. Daarom is het onderdeel 'aandachtig onderhouden' van belang. Victor Hugo vond dat er aandacht nodig was voor de 'cultivatoren.' Met jongeren werken is het creëren van een omgeving waarin ze tot bloei kunnen komen. Dat is 'traag' werk, in positieve zin. Het mag traag zijn, het verdient dat.

Agency arrangeren werkt	
Aan	Tegen
Sociale veiligheid	Ondermijning
Aandacht, rust, onthaasting, ruimte	Haast, vluchtigheid
Ontzorgen (meedenken met deelnemers over hun context)	Idee dat rechtvaardigheid gaat over 'iedereen hetzelfde behandelen'
Expressie van onuitgesproken verlangens	Eenzijdige prestatiedrang (nauwe kijk op welk talent 'telt')
Herkenning & erkenning	Vereenzaamde zelfredzaamheid
Gezamenlijkheid	Onnodig hoge mate van aanpassing
Ontwikkelmogelijkheden/oefenruimte	
Nieuwe manieren van denken, kijken en doen	Klagen zien als 'slachtofferpraat'
Kritisch denken	
De wereld verbeteren	De status quo accepteren

Kijk opnieuw naar de tabel met wat we zien en daarvan zeggen/doen

Wat zien we	Wat zeggen/doen we, redenerend vanuit agency, speelruimte, changemaking?
Jongeren klagen/vertonen 'slachtoffergedrag'	Ze zijn kritisch; ze hebben een gevoel voor rechtvaardigheid. Dit biedt aanknopingspunten om te werken aan positieverbetering.
Jongeren zijn mentaal langzamer of beperkter dan gemiddeld	In welke dagelijkse en wekelijkse situaties zitten ze, en doen die genoeg recht aan wie de jongeren wel zijn, wat ze inbrengen, en wat ze willen? Zo nee, waar kan dat wel? Als dat er niet is, hoe kunnen we dat arrangeren?
Jongeren plegen misdaden	Jongeren zijn buitengesloten, onrustig en ambitieus. Ze hebben concrete alternatieven nodig die hun agency kanaliseert.
Jongeren sporten te weinig	Hoe bewegen jongeren al? Wat zet jongeren letterlijk en figuurlijk in beweging?
Jongeren komen te weinig aanraking met kunst en cultuur	Wat maken/creëren jongeren? Wat maken ze van hun leven?
Jongeren kennen te weinig de waarde van democratie	Hoe beslissen jongeren? Hoe betrekken ze anderen daarbij? Hoe praktiseren ze waarden als gelijkheid, vrijheid, verbondenheid? Wat zijn mogelijk mooie toevoegingen/uitbreidingen/ bijsturingen?
'Deze jongeren willen helemaal niks, wat je ook probeert.'	Wat schuilt er achter deze schijnbare apathie? Wat heb ik nodig om er achter te komen? Meer geduld? Zijn ze overal zo, of zijn er ook momenten of situaties waarin ze anders zijn? Waar zit onze mogelijke 'ingang'?

Zoals je ziet, kan anders kijken voor andere koersen van handelen zorgen. Ook zie je bij meerdere onderdelen vragen staan in plaats van uitspraken of handelingen. We hebben geprobeerd de vragen zo te formuleren, dat je samen met jongeren op zoek kunt naar

antwoorden. Het idee is: Ga er van uit dat er van alles moois aanwezig is (dus niet de gebrekenblik). Bepaal wat je eraan kunt toevoegen om het mooier te maken. Doe dat *samen*.

Jong geleerd is oud(er) gedaan

Er is best wat weerstand tegen het idee van jongeren als changemakers. Jongeren zijn te jong, onervaren, ongenueanceerd, ongeremd, ongetemd, etc. Er zijn altijd allerlei redenen om iets niet te doen. In dit document is uitgebreid aandacht voor waarom we het wel zouden doen. Voordat we daarmee doorgaan, toch een opmerking voor de sceptici. Een belangrijke reden waarom jongeren niet goed bij kunnen dragen aan sociale verandering is omdat ze er nauwelijks voor gevraagd worden, en er geen ervaring in opbouwen. Natuurlijk geven we ze niet meteen alles uit handen en blijft betrokkenheid van volwassenen van belang. Maar het proces van jongeren iets *in* handen geven, en *hoe* volwassenen zich daarbij opstellen, daar valt nog veel te leren. Hierover hebben wij geleerd in dit onderzoek en daarover ordenen we hier onze inzichten.

Ik heb het nog nooit gedaan dus ik denk dat ik het kan

– Pippi Langkous –

Arrangeren is een breed initiatief

Arrangeren is niet iets dat je als één professional doet. Een arrangement is een inspanning waar meerdere mensen, en vaak meerdere organisaties, aan bijdragen. Je creëert samen een omgeving waarin mogelijkheden voor jongeren gekoesterd worden.

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

Studio 52nd: letterlijk en figuurlijk podium voor onderdrukte stemmen

Studio 52nd maakt theatervoorstellingen voor en met de letterlijke verhalen van jongeren met als doel onderdrukte stemmen hoorbaar te maken en via educatieve trajecten eromheen sociale verandering te bewerkstelligen. De afgelopen jaren waren er onder andere voorstellingen over gamen (de stem van de jongeren tegenover de ouders) en LHTBQI+ jongeren (met als doel hen te sterken tegenover leeftijdgenoten en volwassenen kennis over te

brengen). Volwassenen spelen de letterlijke teksten van jongeren. Studio 52nd liet ons als onderzoekers meekijken en hen bevragen. We zagen dat agency versterken van jongeren (makers en degenen die zich herkennen in het thema) in het DNA van Studio 52nd zit. Belangrijk bij het arrangeren van agency bleken het 1-op-1 werken in de schrijfweekenden, het volstrekt serieus nemen, positief bevestigen en aanspreken van schrijftalent van jongeren, en het onderlinge contact tussen de schrijvers. De schrijfweekenden maar ook de bijeenkomsten erna in de klas fungeren als landingsplekken waar jongeren tot bloei komen en voorop staan, begeleid door empathische volwassenen die veiligheid bieden.

In 2023 koos Studio 52nd voor haar voorstelling voor het thema uithuisplaatsing. Met een aantal nieuwe elementen. Er wordt gezien de kwetsbaarheid gewerkt met jongvolwassen ervaringsdeskundigen in plaats van jongeren, in de voorstelling zijn de letterlijke verhalen van een aantal van hen te horen in een audiotour. Het publiek is ook deels anders: de theatermakers willen expliciet jongeren in het vso bereiken én professionals in de jeugdzorg en jeugdbescherming. De onderzoekers keken mee en vroegen: wat vraagt deze nieuwe werkwijze, en hoe kunnen we agency nog extra bevorderen? Het plan kwam op om enkele ervaringsdeskundigen brieven te laten schrijven aan professionals, toekomstige pleegouders en toekomstige pleegkinderen.

Nog duidelijker dan voorheen kwam in de aanpak naar voren hoe belangrijk volwassenen die iets aanreiken en kaders zijn, om de vuurtjes en agency bij de jongeren aan te wakkeren. De briefschrijvers gingen 'aan' door de inzet van Kitlyn Tjin-a-Djie en later ook jonge onderzoekers Merel en Rominique, die hen inspireerden en historisch materiaal aanreikten over de doorwerking van het koloniale verleden in het huidige systeem van uithuisplaatsing. Thema's als discontinuïteit en afwijzing of ontkenning van het belang van de eigen cultuur waren heel herkenbaar voor de biculturele jonge briefschrijvers. Kaders als 'schrijf een brief aan een professional' en de genoemde input maakten dat de energie ging stromen. Tegelijkertijd kregen de briefschrijvers door o.a. de samenwerking van de onderzoekers en Studio 52nd al tijdens het maakproces van de voorstelling het podium om hun kritische noten te laten horen, onder andere door op te treden op de Voor de Jeugd dag en bij een avond in de Rode hoed in het panel te zitten. Nieuwe bekrachtigende ervaringen. De brieven zijn er, de brief over kolonialisme is vanwege omstandigheden in het prive leven van de briefschrijver nog niet geschreven.

4 Speelruimte voor changemakers arrangeren

Een visueel overzicht van agency arrangeren; speelruimte creëren voor jongeren als changemakers

Vooraf: de figuur hierboven is niet perfect. De verschillende accenten van het werk komen goed naar voren, maar een 'kritisch bewustzijn ontwikkelen' zou bijvoorbeeld ook goed bij de cirkel 'uitdagen' passen. Deels lossen we dat op doordat de cirkels in het midden allen overlappen; de verschillende werkzaamheden en processen zien we niet los en vooral als verbonden met elkaar. Het is belangrijk te onthouden dat de figuur niet in alle opzichten recht doet aan de realiteit; het is een visueel *hulpmiddel* om overzicht te creëren.

4.1 De benadering combineert het bekende met het minder bekende

In bovenstaande figuur staan eigenlijk geen nieuwe zaken. Maar sommige onderdelen herkennen veel professionals die met jongeren werken veel makkelijker dan anderen. Grofweg doen we het 'werken aan onszelf' (bovenin de figuur) veel meer dan het 'werken aan de wereld' (onderin de figuur). De bijbehorende werkzaamheden, zoals het werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling en competentieontwikkeling, ook het werken aan groepssamenhang en sfeer, zijn veel voorkomende inspanningen. De creatieve verbeelding krijgt ook aandacht bijvoorbeeld in allerlei programma's in de culturele sector, en in lesprogramma's. Die worden toch weer minder in verband gebracht met kritisch bewustzijn, bijvoorbeeld over maatschappelijk onrecht.

Ook is het niet voor alle beroepskrachten in jongerenwerk, hulpverlening en onderwijs gebruikelijk dat jongeren de leiding krijgen. Dat ze niet alleen meedoen, maar ook meedenken en meebeslissen. Dan het verbeteren van publieke kwesties; dit voelt meestal als te groots. 'Ik ben 'gewoon' met jongeren aan het werk, niet de hele samenleving.' Toch haal je met tieners en jongeren een deel van de samenleving binnen. En achter iedere deelnemer schuilt een 'wereld' van verlangens, idealen, angst, pijn en energie.

Onze stelling is dat alle onderdelen in de figuur aandacht nodig hebben. Door aan jezelf te werken, kan de wereld beter worden. Door aan de wereld te werken, ontwikkel je kennis, vaardigheden, visie en een levenshouding. Door het samen te doen, gebeurt er onderweg van alles met jezelf, anderen en de omgeving. Het is allemaal verbonden. Die erkenning maakt het werk logischer, in zekere zin makkelijker (want het 'klopt' meer met de realiteit) maar ook ingewikkelder, want je krijgt aandacht voor wat er allemaal inspeelt op je initiatieven.

4.2 Accenten van het handelen van beroepskrachten en deelnemers

Kort gezegd zijn er vier voorname handelingen van begeleidende professionals, *met* de deelnemende jongeren. De beroepskrachten vervullen een voorbeeld hierin maar het zijn in zekere zin net zo goed handelingen van jongeren. In plaats van handelingen of onderdelen, spreken we graag van *accenten* in het handelen. Ze zijn namelijk niet scherp van elkaar te onderscheiden. Bij elk accent kan je wel iets van het andere ontdekken. Als

je aansluiting zoekt bij de jongeren, kan er bijvoorbeeld gelijktijdig uitdaging en agendering plaatsvinden.

- **Aansluiten.** *Het met elkaar afstemmen, het elkaar opzoeken, het elkaar vinden op sfeer, inhoud, contact, activiteiten, richting. Dit is niet iets dat je alleen aan het begin even doet. Het is ook niet 'stap 1' dat je later kunt afronden. Om goed agency te arrangeren, ben je altijd 'op zoek' naar elkaar. Je checkt bij elkaar of je elkaar nog begrijpt. Door de tijd heen mag je van elkaar ook anders zijn dan voorheen. Dialoog is belangrijk: een gesprek met 'diep' luisteren en doorvragen (in plaats van direct een mening hebben). Het is belangrijk dat er een relatie is waarin alle betrokkenen zich committeren en investeren. Deze omgeving is een voedingsbodem waarin deelnemers zich openstellen, willen leren, en zich ontwikkelen.*
- **Uitnodigen.** *Hier gaat het om een veilige en aantrekkelijke omgeving en bijbehorende activiteiten creëren. Het is een plek en een groep waar deelnemers graag zijn. Het is uitnodigend. Het voelt vertrouwd.*

Tussenruimte

Met name het aansluiten en uitnodigen draagt bij aan een 'tussenruimte.' Een omgeving die zorgt voor een onderbreking van en een tegenwicht tegen andere werelden van tieners en jongeren, zoals thuis, school, straat, en tot op zekere hoogte de online wereld. Het verschil met die werelden is dat deze tussenruimte samen met de deelnemers wordt opgebouwd. Begeleiders en deelnemers werken samen aan aansluiting, het elkaar zoeken en vinden. Deelnemers hebben ook behoorlijk wat zeggenschap over hoe de omgeving wordt ingericht, over onderlinge omgang. Het is een samen gecreëerde ruimte. Die biedt rust, onthaasting, plek voor eigen stem en inbreng. Vanuit die onderbreking ontstaat ruimte in hoofd en hart om juist de uitdagingen tegemoet te treden in de andere werelden.

Dan de volgende twee accenten

- **Uitdagen.** *Werken aan jezelf en aan de wereld is niet alleen fijn en vertrouwd. Het is ook spannend. Het vergt iets van je. Je vaardigheden, kennis, je comfortzone wordt 'opgerekt.' De grootste uitdaging voor jongeren, maar zeker ook voor professionals, is om jongeren de leiding te geven. Zij mogen 'het' bepalen (wat 'het' dan ook is), maar ze zullen ook zelf veel moeten uitzoeken en regelen. Het is voor professionals vaak veel makkelijker om iets zelf te regelen. Ze zitten te wachten tot hun deelnemers het wiel uitvinden (dat dus al lang uitgevonden is). Maar de zoektocht doet veel voor hun vorming. En de manier*

waarop ze de buitenwereld tegemoet treden, kan nogal eens verrassend zijn. Ze bedenken iets waar een buitenstaander leuk op reageert en er openen zich mogelijkheden die op voorhand niet voorzien waren. Bij dit uitdagen zitten we dus aan de onderkant van de figuur. Het beperkt zich dus nadrukkelijk niet tot individuele zelfontwikkeling, maar gaat ook om het 'werken aan de wereld.' Het is mooi om het gesprek aan te gaan over hoe jongeren de wereld willen uitdagen. Wat mag anders? Wat willen we bereiken? Hoe krijgen we dat voor elkaar? Daarmee komen we ook op het volgende accent.

- **Agenderen.** *In de relatie ben je bezig mogelijkheden voor jongeren te behouden, koesteren en uit te breiden. Je merkt dan dat ze tegen zaken aanlopen die ze niet zelf kunnen veranderen. Ze worden gediscrimineerd, als onintelligent gezien, als criminelen bestempeld. Of ze zien in hun omgeving een kans om iets mooier te maken. Een festival opzetten. Een straat opruimen. Een naschools programma invullen. De communicatie met leraren of andere volwassenen verbeteren. Voor een deel vraagt dit behendig inspelen op behoeften, acties en reacties. Toch zijn er ook handreikingen en manieren om dit op te bouwen en uit te bouwen.*

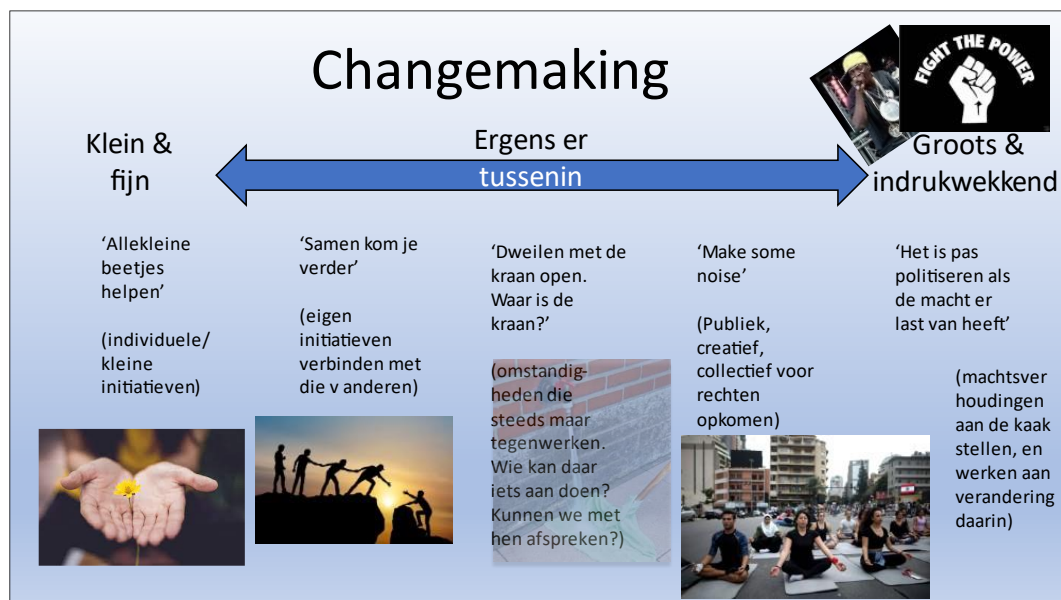
De opbouw van het agenderen is voor zowel jongeren als professionals een leerproces. Het Vlaamse boekje 'Get up stand up' dat ook Nederlandse voorbeelden bevat, is hierin heel inspirerend en behulpzaam (zie ook de bijlage met inspirerende literatuur). In ons onderzoek zagen we verschillende voorbeelden:

- *Een toneelstuk maken waarin toeschouwers meer leren over een maatschappelijk onderwerp. Voorbeelden zijn genderidentiteiten, gamende jongeren, en uithuisplaatsing van minderjarigen in onveilige en problematische situaties.*
- *Een buurtinitiatief waarbij bewoners, bedrijven en organisaties samen armoede verzachten en/of bestrijden door het maken van maaltijden en het organiseren van een gratis supermarkt.*
- *Initiatieven van leerlingen om met de leiding van hun school in gesprek te gaan om voorzieningen en onderlinge bejegening te verbeteren.*

Dit zijn voorbeelden waarbij het hoofddoel van tieners en jongeren niet was om zichzelf te ontwikkelen of zich aan te passen, maar om iets aan de omgeving te doen. Dat zou hen helpen, maar ook leeftijdsgenoten en anderen in de omgeving.

Het agenderend werken kan meerdere doelen dienen en via meerdere benaderingen tot stand komen. Het boekje 'Get up stand up' heeft hier heldere inzichten over, waarvan we er hier enkele delen. We raden sterk aan dit gratis boek online of hardcopy te raadplegen. Je kunt werken aan bewustwording, publieke zichtbaarheid, verandering eisen van anderen, of zelf de verandering inzetten. Afhankelijk van je doel of nadruk, kies je dus een ander actieplan.

Het kan zoals in de figuur hieronder 'klein en fijn' of 'groots en indrukwekkend' of iets er tussenin. Op de opvolgende pagina's behandelen hoe we vanuit de kleine alledaagse situaties en interacties, de fantasieën en creativiteit van jongeren kunnen distilleren wat jongeren bezig houdt, wat hen raakt. Dit kan aanleiding zijn voor verdere actie.

4.3 Vertrekken vanuit het alledaagse

'Los gaan' in een pizzasessie

Het is niet belangrijk om snel in een kwestie te duiken en de wereld te willen veranderen. Hier is weer de verwevenheid van de accenten in het werk belangrijk. Je bent aan het aansluiten, je bent uitnodigend, je daagt deelnemers uit om te leren, iets nieuws te proberen. Daarmee zit je dus in de andere hoeken van de figuur op de eerdere pagina. Daarin heb je aandacht voor wat je deelnemers bezighoudt. Niet alleen de volgende wiskundetoets of voetbalwedstrijd, maar ook andere zaken. Het kan beginnen met iets dat ze online hebben meegekregen en waar ze over 'los gaan' met elkaar. Vaak zit daar een emotie (boosheid, verdriet), en die heeft te maken met een kernbehoefte (erkenning, veiligheid, erbij horen). Er zijn jeugdprofessionals die spontaan of georganiseerd praatgroepen hebben met jongeren ('pizzasessies'), waarin ze vrij ongericht met elkaar praten. Het doel ervan is in contact met elkaar zijn, laten weten wat er in je omgaat, wat je vindt van wat er in de wereld gebeurt. Vaak lucht het op om te delen, en er samen over na te denken. Soms mondt het uit in een idee voor actie.

Vul hier een voorbeeld in van iets dat jongeren verontwaardigt of op een andere manier raakt.

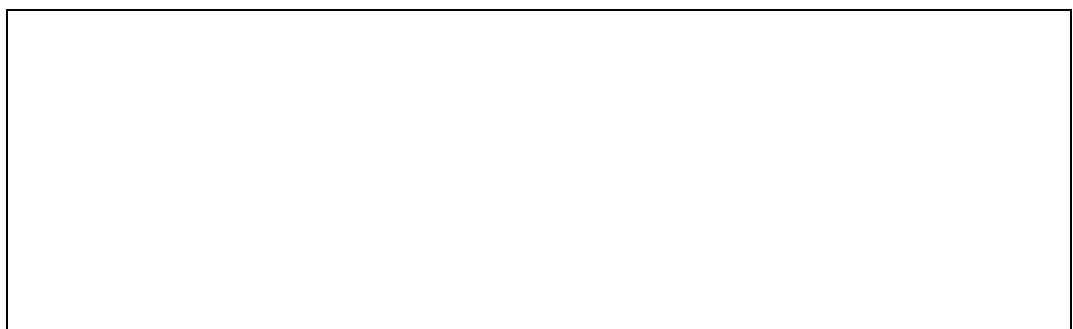

Fantaseren over een betere wereld

Het hoeft niet altijd verontwaardiging te zijn die aanleiding geeft tot gesprek. Het kan ook verwondering zijn of een fantasie die begint met 'Zou het niet mooi zijn als...' Meerdere jongerenorganisaties in Nederland hebben een oorsprong in teleurstelling van jongeren over het aanbod en de houding van bestaande organisaties. Maar teleurstelling is geen fijne energiebron. De jongeren bedachten hoe ze het anders zouden kunnen doen, zochten uit wat ze moesten regelen om een eigen organisatie op te zetten, en maakten op den duur zelf het verschil dat ze eerst van anderen hoopten te zien.

Dit is waar **kritisch bewustzijn** en **creatieve verbeelding** mooi kunnen samenkomen (zie rechterkant van de figuur). Een bestaande film, muziek, een kunstwerk kan jongeren aansporen om zich een betere situatie voor te stellen. Mooier dan ze in eerste instantie zelf hadden kunnen bedenken. Of ze spannen zich in om op een artistieke manier zelf een boodschap te brengen.

Waar hebben jongeren (stille) hoop op? Hoe kan die hoop een stem krijgen? Hoe zouden jongeren deze zin afmaken: 'Zou het niet mooi zijn als...' En op welke (artistieke) manier zouden ze dat mooie kunnen maken/dichterbij brengen?

4.4 Aanmoedigen en temperen

Jongeren zijn niet gewend om de leiding te krijgen. En niet iedereen is er even goed in. In het arrangeren van agency zit een overtuiging dat het kan en hard nodig is – voor jongeren en voor de samenleving – om jongeren de leiding te geven. Maar het gaat niet vanzelf.

Het is belangrijk dat je zelf weet wat voor leider je bent, en wat je kwaliteiten en valkuilen zijn. Het is belangrijk dat je kwetsbaarheid, moed, strijdbaarheid, doorzettingsvermogen en openheid voorleeft. Dat zijn eerst en vooral *houdingsaspecten*. Geen truuksjes. Er zitten ook spanningen en soms tegenstrijdigheden in die houdingsaspecten. Doorzettingsvermogen kan doorslaan in koppigheid, en dat staat haaks op openheid. Het vraagt dus zelfreflectie om scherp te houden hoe je erin staat, en wat je aandacht nodig heeft.

Als je dit door hebt, kun je ook goed bij je deelnemers inspelen op hun enthousiasme, angst, ambities, voorkeuren en andere patronen en eigenaardigheden. Hulpvragen zijn:

- *Hoe kan ik persoon en groep ondersteunen in hun behoeften, belangen en zoektochten?*
- *Wat kan ik betekenen in de kwestie die ze voor ogen hebben?*
- *In hoeverre moet ik loslaten ofwel sturen in het proces? Kan ik dat aan mezelf, deelnemers en collega's uitleggen?*

Als er een kwestie is en de jongeren hebben bepaald wat ze willen (bewustwording creëren, verandering eisen, verandering brengen), dan kunnen opvolgende stappen concreter worden (eveneens mooi beschreven in 'Get up stand up'):

- *Wat willen we bereiken?*
- *Wat hebben we aan talenten, mogelijkheden (inclusief tijd), contacten in de groep waarmee we ons doel kunnen bereiken?*
- *Wat hebben we niet? Hoe kunnen we dat wel krijgen? Breder in ons netwerk kijken: via via?*
- *Wie staat aan onze kant? Hoe kan dat in ons voordeel werken?*
- *Hoe vieren we kleine successen onderweg?*
- *Hoe vieren we als we ons doel bereiken?*
- *Hoe gaan we om met tegenslag?*

Er zijn nog meer vragen te stellen, en situaties die aandacht nodig hebben. We kunnen ze niet allen aan de orde brengen. We hopen dat het voorgaande wel een indruk geeft van de soort dynamiek, en het soort processen die spelen. Daarnaast verwijzen we naar de aanvullende bronnen ter verdieping in de bijlage.

OVERDENKING OVER DE PRAKTIJK

Agency arrangeren in het onderwijs

In het onderwijs ervaren leerlingen en leraren vaak weinig speelruimte. Er moet veel: leerstof overdragen, toetsen halen, examens voorbereiden, en daarom zijn er veel regels en eisen. Sommige scholen merken dat dit gebrek aan speelruimte niet motiverend is, en streven daarom naar meer *agency* voor leerlingen. Door leerlingen hun eigen leerdoelen voor een bepaalde periode te laten bepalen, proberen ze zelfsturing en eigenaarschap over het eigen leren te stimuleren. Daarnaast is er op scholen ruimte voor *agency* in de zin van leerlingenparticipatie via de Medezeggenschapsraad (MR) en/of een leerlingenraad waar jongeren inspraak hebben in het beleid van de school.

Onderwijs is de wereld leren kennen

Maar onderwijs kan op een nog fundamentele manier bijdragen aan *agency* van jongeren. Op school kom je in aanraking met kennis over nieuwe werelden en nieuwe manieren van kijken naar de wereld; zo kun je ontdekken of duidelijker krijgen wat voor jou waardevol is om mee bezig te zijn. Doordat je steeds meer begrijpt en je vaardigheden ontwikkelt, bouw je ook zelfvertrouwen op. Zo kun je op school ontdekken op welke manier je iets aan de maatschappij wil bijdragen, bijvoorbeeld als verkoper, muzikant, verzorgende, automonteur of accountant. Dat vraagt dan wel om een curriculum waar de leerstof zo aan bod komt aan de hand van vragen en uitdagingen waar verkopers, muzikanten, verzorgenden enz. ook echt mee te maken hebben. Echter, in plaats daarvan draait het op school doorgaans om huiswerk maken, hoofdstukken doorwerken, toetsen halen.

Bijdragen aan de wereld

Het perspectief van *agency* arrangeren voegt nog iets anders toe. Het nodigt uit om bijdragen aan de maatschappij niet te zien als 'invloegen in hoe het nu eenmaal is', maar ook oog te hebben voor zaken die beter kunnen in bijvoorbeeld de handel, de kunst en de zorg. Is het slim en eerlijk georganiseerd? Is er verspilling, discriminatie of uitsluiting? Dat betekent dat je niet alleen moet leren 'hoe het zit' in de maatschappij, maar ook om je voor te stellen 'hoe het zou kunnen' en te ervaren dat ook jij een stempel(tje) kan zetten op hoe dingen in jouw omgeving geregeld zijn. Daar is een curriculum voor nodig dat leerlingen uitnodigt om iets van de wereld te vinden, met elkaar kritisch na te denken over wat er beter kan, en daar zelfs iets aan te doen. Dat kan tegelijkertijd een motor voor leren zijn; want om dingen te verbeteren of veranderen, moet je wel iets kunnen.

Het arrangeren van speel- en oefenruimte zit al (verstopt) in het onderwijs

Van scholen en leraren vraagt dit dat ze leersituaties arrangeren die *agency* stimuleren of oproepen. Ingewikkeld? Arrangeren is iets wat leraren en scholen in principe heel goed kunnen. Een les voorbereiden is arrangeren. 'Werken aan jezelf' is de *core business* van scholen. *Competentieontwikkeling* is het doel van onderwijs; dat je daarvoor moet *aansluiten* bij wat leerlingen al kunnen en weten en dat je beter leert in een goede *sfeer* zijn basisprincipes. Met publieke kwesties *agenderen*, kun je niet elke schooldag bezig te zijn,

maar op school kun je wel leren dat het een optie is. Scholen die leerlingen de ruimte geven om aan de slag te gaan om iets te verbeteren hebben daar vaak goede ervaringen mee: een actie, een activiteit voor de buurt, maar ook de eigen schoolregels of het aanbod in de eigen kantine kunnen soms beter. En er zijn scholen die leerlingen letterlijk de *leiding* laten nemen, om te beginnen in hun eigen leerproces, maar bijvoorbeeld ook bij het inrichten van het gebouw of de vernieuwing van het onderwijs. *Kritisch bewustzijn en creatieve verbeelding* kunnen op school elke dag aan de orde zijn, als basishouding waarmee je met kennis en vaardigheden bezig bent.

Agency arrangeren betekent dat je op school niet alleen leert om vragen te beantwoorden maar ook om ze te stellen. Het betekent dat je niet hoeft te wachten om iets te mogen doen tot je ervoor geleerd hebt, maar dingen kunt doen (of eraan meedoen doen) en daarvan leren. Door 'werken aan de wereld' ontwikkel je kennis en vaardigheden en kun je ervaren dat jouw handelen ertoe doet. Het verandert de school van een onbestemde wachtruimte in een plek waar je met anderen bezig bent met je eigen toekomst en die van de wereld..

5 Hoe zien jongeren het zelf?

Wat we hebben ontdekt en geleerd over *agency* arrangeren, baseren we op een combinatie van inzichten uit de literatuur, gesprekken met volwassenen, maar zeker ook met jongeren zelf. Hieronder geven we expliciet aandacht aan de beleving en zienswijze van jongeren als het gaat om speelruimte creëren met hen.

Wat maakt 'veranderkracht' volgens jongeren? We hebben het gesymboliseerd als een boom. Wat willen jongeren oogsten (takken en bladeren), ervaren en beleven (stam) en wat hebben ze daarvoor nodig (wortels/voeding)? Antwoorden op dit laatste zijn onder andere: transparantie, jongeren echt betrekken en ze helpen dingen te ontdekken met elkaar, met leuke vaste begeleiders. Dit zijn kernelementen om tot nieuwe energie, dromen en door-'doen'-geïnspireerde-vriendschappen te komen.

Wat maakt VeranderKracht volgens jongeren?

Wat ze (willen) oogsten = Takken en Bladeren

Meedoen is het eerste succes: door **succesvol samen zijn en samen doen** met anderen (peers en begeleiders) bereiken **individuele** jongeren verder sociaal en maatschappelijk succes door:

- **Nieuwe Energie, Kennis, Skills en Prestaties:** cijfers, creatieve productie, aandacht voor kwesties
- **Nieuwe Vrienden en Sociale Intelligentie**
- **Nieuwe Dromen en Doelen:** voor jezelf (opleiding, carrière) en voor anderen (iets voor andere doen)

Wat ze ervaren en beleven = Stam

Ik voel me kwetsbaar EN succesvol: ik kan mijn wensen naar succes, samen met gelijkgestemden, met gemak vervullen.

- **Succes** = succes op school / opleiding, sociaal succes (vervullende relaties en vriendschappen), en zelfexpressie (gehoord en gezien worden) met gelijkgestemden (leeftijdsgenoten en volwassen begeleiders)
- **Ontdekken en Herkennen:** klik met peers (*die zijn zoals ik*), klik met activiteiten, klik met werkwijze, klik met begeleiders (*leuk, aardig, vriendelijk, deskundig, geïnteresseerd, gevoelig voor mijn wensen en behoeften*)
- **Gemak** = activiteiten zijn makkelijk om aan mee te doen, peers en begeleiders zijn LEUK, VRIENDSCHAPPELIJK, en WILLEN (meestal) WAT IK WIL

Wat er gebeurt / ze doen = Wortels

Diverse activiteiten diverse jongeren, diverse doelen en diverse begeleiders: Goede Match door Participatie.

- Organisatie communiceert duidelijk over eigen motivatie – waarom ze doen wat ze doen.
- Activiteiten: divers & jongeren bepalen mee & leiden tot persoonlijk succes van jongeren: school, sociaal (peers en begeleiders), creativiteit en zelfexpressie, participatie
- Begeleider blijft de (zelfde) begeleider

Het woord *gemak* staat in de stam van de boom. Dat gaat vooral over toegankelijkheid en laagdrempeligheid om mee te kunnen doen. Dat betekent niet dat er geen moeite is, want wat jongeren doen tijdens hun deelname is absoluut niet gemakkelijk. De activiteiten zijn soms echt wel een uitdaging. Toneelschrijven is geen kattenpis. Huiswerk en een bokswedstrijd ook niet. Jongeren halen trots uit prestaties die met moeite behaald zijn. Het is verder voor begeleiders én deelnemers heel hard werken om de veilige 'gemakkelijk aanvoelende' sfeer te maken. Samengevat: Je voelt je op je gemak, en dan ben je bereid je in te spannen en moeite te doen.

Hoe zie je in jouw context bovenstaande wortels, stam, takken & bladeren? Welke toevoegingen/ veranderingen heb je nodig? Wie kan daarbij helpen (collega's, leidinggevende, jongeren, anderen)?

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

De tussenpositie van de jongerenwerker op school

Wat doet jongerenwerk op school? De jongerenwerker op school is er voor alle leerlingen, maar vooral voor degenen die extra ondersteuning nodig hebben. De jongerenwerker is aanwezig, toegankelijk en veilig voor de leerlingen. Hij heeft een goede band met hen en kent hun leefwereld. Hij helpt hen met persoonlijke problemen, schoolzaken, talentontwikkeling en vrijetijdsbesteding. Hij werkt ook samen met de docenten en andere professionals op school.

Hoe helpt jongerenwerk op school met agency? De jongerenwerker op school helpt de leerlingen om meer zelfvertrouwen, gelijkwaardigheid, kennis en bondgenootschap te ontwikkelen. Dit zijn belangrijke elementen voor agency. De jongerenwerker geeft de leerlingen individuele aandacht, luistert naar hen, respecteert hen, begrijpt hen en komt voor hen op. Hij stimuleert hen om hun eigen keuzes te maken, hun stem te laten horen en hun doelen te bereiken.

Wat zijn de randvoorwaarden voor jongerenwerk op school? Om jongerenwerk op school goed te laten werken, zijn er een paar dingen nodig. Ten eerste moet er draagvlak zijn bij de school en de gemeente voor de rol en de meerwaarde van de jongerenwerker. Ten tweede moet de jongerenwerker een tussenpositie hebben, waarbij hij niet gebonden is aan de regels en de prestaties van de school, maar wel een goede relatie heeft met de school. Ten derde moet de jongerenwerker betrokken zijn bij de buitenschoolse activiteiten van de school, zodat hij de leerlingen ook buiten de schooluren kan bereiken en begeleiden.

Hoe ontwikkelt het jongerenwerk op school zich verder? Vorig schooljaar (2022-2023) hebben leerlingen op een school in Amsterdam Zuidoost een TikTok-filmpje gemaakt waarin ze individuele leraren beoordeelden. Dit veroorzaakte veel ophef en de leerlingen kregen flinke straffen. Het thema 'goede' docent speelt een belangrijke rol op school. De jongerenwerker probeert jongeren te ondersteunen in 'slim rebelleren' en een aantal leerlingen heeft het idee geopperd om een initiatief te starten 'Ben een goede docent' comité. Het initiatief om leraren te beoordelen wordt dus niet slechts afgekap. De schoolleiding en de jongerenwerker denken met leerlingen na over hoe hun initiatief vorm kan krijgen op manieren waarbij de stem van leerlingen serieus genomen wordt, en ze invloed krijgen op de kwaliteit van onderwijs. De jongerenwerker wordt in het nieuwe schooljaar 'pedagogisch conciërge' en leraar maatschappijkunde, mede om bij te dragen aan de sociale veiligheid. Hij wordt mentor en krijgt een aantal klassen aan wie hij maatschappijkunde doceert. Zo kunnen zaken in en om de school die er voor de leerlingen toe doen mogelijk nog directer in het onderwijs aan de orde komen.

6 De organisatie, het netwerk en beleid

6.1 Organisatie: inhoudelijke toerusting, waarden, strategische positionering

Grondige herziening. Het verbinden van werken aan onszelf met het werken aan de wereld is geen truukje. Je kunt het er ook niet op vrijdagmiddag even bij doen. Hoewel we veel van het werk uit de overzichtsfiguur van agency arrangeren waarschijnlijk al doen (sociaal-emotionele ontwikkeling, competentieontwikkeling, groepssamenhang, creatieve verbeelding), vragen de toevoegingen om een herziening van het geheel.

Vaste begeleiders. De behoefte van jongeren aan ‘vaste’ begeleiders is een hoofdzaak. Hoe kunnen organisaties bijdragen aan het behoud van werknemers, en voorkomen ze verloop? Het is een fundament voor het slagen van agency arrangementen.

Toerusting. Ook vragen de ideeën van ‘jongeren de leiding geven’ en het ‘agenderend werken’ om onderling beraad en herpositionering. Zijn het team en de organisatie toegerust om op deze manier te werken? Als dat onvoldoende is, is er bereidheid om hierin te leren en getraind te worden? Is de waarde voldoende doorgedrongen in de organisatie?

Waarden. Dan het omgaan met diverse kwesties. Een organisatie staat zelf voor bepaalde waarden en kan zich niet altijd gemakkelijk met elke actiegroep identificeren. Het is ook geen eenvoudige ja of nee afweging. Het gaat om zowel jezelf als de ander heel serieus nemen.

Strategische positionering. Naast de eigen waarden is er een maatschappelijk klimaat en institutionele realiteit. In de samenleving lijkt onder groepen burgers toenemende polarisatie over verschillende kwesties. Dat kan een kans zijn, bijvoorbeeld om jongeren samen te brengen en het anders te benaderen. Of een bedreiging van mogelijke escalaties. Op institutioneel niveau is in de subsidieketen het ‘tegenspreken’ en onderhandelen niet sterk ontwikkeld. Organisaties zijn bezorgd over hun voortbestaan (of over delen van hun werk) en stellen zich blij en dankbaar op bij toekenning van een opdracht. De bezorgdheid is ook niet onterecht. Er zijn meerdere voorbeelden waarbij een opdrachtgever (bijv. de overheid) een opdracht niet verlengt met grote consequenties voor de organisatie die op de opdracht rekende.

6.2 Netwerk: Allianties voor agency

Agency arrangeren ten behoeve van changemaking door jongeren maakt een veel grotere kans als meerdere organisaties hun middelen en mogelijkheden beschikbaar stellen, en dat op elkaar afstemmen. Hoe meer dit mogelijk is en organisaties zich niet laten afleiden door bijvoorbeeld concurrentiedynamiek en -mechanismen, des te beter ze een 'cultivator,' een vruchtbare grond, voor agency kunnen zijn.

6.3 Beleid op jongeren als medevormgevers van de samenleving

Ons uitgangspunt is dat de inzet op agency arrangeren cruciaal is. Ons programma draagt bij aan

- *de analyse van ongelijkheid bij jongeren en de bestrijding daarvan. Onder andere de dominantie van adultist neigingen. De ondermijning van zelfvertrouwen en mogelijkheden van grote groepen (maatschappelijk niveau)*
- *de kracht van arrangeren en het duurzaam investeren in arrangementen, als tegenhanger van korte termijn handelen, waaronder projectmatig werken en het interventiedenken. Gevestigde actoren leren onbehulpzame gewoontes af en spelen beter in op breed gedeelde behoeften (beleidsmatig niveau)*
- *het belang van het werken mét jongeren (in plaats van voor en namens hen), en het specificeren van wat daarin werkt (professioneel niveau)*
- *het op de voorgrond brengen van de stem, inbreng en beleving van kinderen, tieners en jongeren in al deze kwesties. Het kanaliseren van jong talent energie om een positief verschil te maken voor deze kwesties (veranderkundig en emancipatorisch niveau)*

De benadering vraagt om een herijking van hoe jongeren deelnemen en deel uitmaken van onze instituties. De redenering achter agency arrangeren is dat werken aan jezelf en werken aan de wereld alleen in samenhang echt tot hun recht komen. De overzichtsfiguur en bijbehorende tekst laat zien dat dit vraagt om een andere grondhouding, een manier van weten en zijn. Dus niet een simpele bijstelling. Dit vraagt van maatschappelijke actoren in het onderwijs, het buurtwerk en de hulpverlening een behoorlijke inspanning in het eigen maken. Sommige organisaties zijn hierin verder dan anderen. Gezamenlijk leren zoals we dat in het consortium bij het Kenniscentrum Ongelijkheid gedaan hebben, en nog doen, kan als voorbeeld dienen.

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

Agency arrangeren in de jeugdhulp

In de jeugdhulp werken professionals aan het ondersteunen van jongeren die vastlopen in hun ontwikkeling. Bij uitstek een plek dus waar je kunt werken aan *agency* van jongeren. We bespreken een casus uit een jeugdzorginstelling in de Verenigde Staten die geleidelijk ruimte maakt voor *agency* van de bewoners (Vianna & Stetsenko, 2011).

Machtsstrijd op de woongroep

Eduardo Vianna, auteur van het artikel, gaat als psycholoog werken in een tehuis voor jongens en treft daar een problematische situatie aan: een vicieuze cirkel waarbij de jongens die er verblijven constant de confrontatie zoeken met de staf, wat wordt beantwoord met straf, strakke regels en meer controle, wat vervolgens nog meer verzet en weerstand bij de jongens oproept. De staf schrijft de problemen toe aan de emotionele stoornissen van de bewoners, stoornissen die ze verklaren uit het misbruik en de verwaarlozing waar de jongens vaak mee te maken hebben gehad. De bewoners verklaren hun gedrag en houding daarentegen vanuit het autoritaire en oneerlijke optreden van de staf.

Contact en kritisch denken doorbreekt vicieuze cirkel

Eduardo zoekt een manier om de vicieuze cirkel te doorbreken. Het begint ermee dat hij het gedrag van de jongeren niet benadert als individuele psychopathologie maar als een begrijpelijke reactie op onderdrukkende omstandigheden. Dat ze geen zin hebben om zich voor school in te zetten, wijt hij eerder aan het feit dat ze niet serieus worden genomen en onderschat worden. Hij begint hen kennis aan te bieden die aansluit bij hun interesse en die uitdaagt tot kritisch denken over zichzelf en hun context. Hij organiseert gezamenlijke leeractiviteiten waarin ruimte is voor dialoog, maar ook voor plezier en spel; er worden films gekeken, musea bezocht. Eduardo praat ook met de jongens over hoe ze zelf een rol spelen in het in stand houden van een situatie die ze niet willen, en spreekt ze erop aan dat zij ook zelf iets aan de gang van zaken in het tehuis kunnen doen.

Het duurt een jaar voor er echt vertrouwen tussen hem en de jongens ontstaat, en het is geen gemakkelijk verlopend proces, maar ze gaan hem steeds meer zien als iemand die aan hun kant staat. Daarbij helpt het dat Eduardo zich niet als een traditionele autoriteitsfiguur opstelt, en dat hij, net als de jongens, afkomstig is uit een minderheidsgroep. De houding van de jongens verandert geleidelijk en het aantal incidenten in de instelling neemt af.

Jay gaat verbanden zien

Het artikel zoomt ook in op de ontwikkeling van Jay, een 16-jarige jongen van Puerto Ricaanse afkomst, die zijn ouders heeft verloren, is opgegroeid in armoede, recent is afgekickt, en in de instelling komt wonen. Hij heeft veel weerstand, verzet zich tegen leren voor school en heeft weinig vertrouwen in de maatschappij en zijn eigen toekomst. Nadat hij aanvankelijk wordt meegezogen in de vicieuze cirkel van verzet en controle, sluit hij zich aan bij de jongens die betrokken zijn bij de gezamenlijke leeractiviteiten die Eduardo organiseert. Omdat hij wat ouder is en slim, neemt hij een soort mentorrol op

zich. Jay raakt geïnspireerd door het lezen van een boek van Freire en gaat verbanden zien tussen zijn eigen situatie, de gang van zaken op school en in de instelling, en historisch gegroeid onrecht in de maatschappij. Doordat hij de wereld beter gaat begrijpen, kan hij ook zijn eigen ervaringen met immigratie, armoede en pleegzorg in het licht zien van maatschappelijke misstanden. Hij voelt zich gesterkt omdat zijn negatieve ervaringen op school eerder een gevolg blijken van een maatschappelijk probleem dan van zijn individuele falen. Jay gaat zich actief inzetten voor verbeteringen in het tehuis. Uiteindelijk verlaat hij de instelling om aan een college te gaan studeren met als doel om het welzijnssysteem en het jongerenrecht te verbeteren. Vianna en Stetsenko stellen: Jay heeft een **'meaningful life project'** ontwikkeld en is veranderd van slachtoffer van onderdrukking in een *agent* van zijn eigen leven en van sociale verandering.

Gebaseerd op: Vianna, E., & Stetsenko, A. (2011). Connecting Learning and Identity Development through a Transformative Activist Stance: Application in Adolescent Development in a Child Welfare Program. *Human Development*, 54(5), 313-338.

KIJKJE IN DE PRAKTIJK

Jongeren die 'niks willen en kunnen' worden organisator

In Amsterdam Nieuw West nodigden jongerenwerkers tieners en jongeren uit om aan een 'maatschappelijke challenge' mee te doen. Dat deden ze voornamelijk via hun contact met leerlingen op middelbare scholen. Het betrof een open uitnodiging, zonder vast omliggende opdracht of doel. Geparafraseerd: we gaan samen iets doen. We gaan een challenge aan. Het wordt leuk en uitdagend, het vraagt iets van je. De deelnemers die er op af kwamen, hadden dus het idee dat ze hier wel iets mee wilden en/of ze vonden de jongerenwerker leuk, ze konden zich een aansluiting voorstellen. Bij sommigen leek minder intrinsieke motivatie dan bij anderen. Gaandeweg bleek dat het niet per se (of alleen) ging om onwil. Ze vonden het ingewikkeld om mee te doen, zelf iets te bedenken en uitvoeren. Ze hadden een laag zelfbeeld; 'wat kan ik nou?' Het leek erop dat een beeld van weinig kunnen en durven diep bij ze was ingeprent. Aan de buitenkant was het kort door de bocht: ze hebben nergens zin in, zijn niet vooruit te branden, dit wordt niks. Gaandeweg werd duidelijk wat er onder die schil 'bedolven' lag... De jongerenwerkers vertelden de deelnemers dat ze iets mochten bedenken om te organiseren. Iets dat ze zelf leuk vinden, en waarvan ze het idee hadden dat het mooi zou zijn voor leeftijdsgenoten. Er was budget voor de activiteit of het programma, en nog een budget waarmee de organisatoren iets mochten doen om zichzelf te belonen.

Misstanden en middenwegen

De jongeren hadden, zoals eerder gesteld, ondermijnende zelfkritiek. Maar ze waren ook alert op misstanden om zich heen. Zo maakten meerdere leerlingen mee dat schoolexcursies in binnen- en buitenland geannuleerd of niet georganiseerd werden. Vaak was de reden het misdragen van (enkele) leerlingen op eerdere reises. Dit ervoeren ze als onrecht. 'Je schooltijd is toch een tijd in je leven dat je iets van de wereld kan zien?' Er kwamen allerlei ideeën voorbij, waaronder reises maken. Maar het lukte ze niet om dat om te zetten in een plan. De jongerenwerkers spraken met hen, inspireerden hen, spoorden aan tot het maken van praktische vertaalslagen, en laveerden tussen directief optreden en de groep een beetje loslaten. Uiteindelijk vonden ze een middenweg tussen de ambities van de jongeren en iets wat voelde als binnen hun bereik: een feestelijke sportdag. Met luchtkussens, muziek, eten, drinken, toernooitjes en prijzen. 'Zo maken we een leuke dag voor leerlingen die niet zo vaak iets krijgen.' Het bleef voor de jongerenwerkers een soort 'touwtrekken' om de jongeren concreet aan de slag te krijgen, om taken te verdelen en acties te verbinden aan de plannen. Van de twee groepen heeft een groep niet doorgezet. Binnen de andere groep is veel verloop geweest maar ze hebben wel doorgezet en een sportdag neergezet waar bijna honderd tieners en jongeren op af kwamen. Ze waren er zichtbaar trots op.

In het proces zit veel resultaat

Een tastbaar resultaat hebben is fijn. Maar het feit dat een groep gestopt is, en dat er verloop was in de andere groep, is geen automatisch teken van gebrek aan resultaat. Jongeren die denken dat ze 'niks' kunnen, dat leiderschap niet voor hen is, hebben er toch even aan kunnen proeven. En de jongerenwerkers blijven, zijn onderdeel van het lokale sociaal-maatschappelijk arrangement. Jongeren komen hen dus later weer tegen, en dan zijn er weer nieuwe mogelijkheden om iets uit te proberen, iets te leren, grenzen te verleggen.

Juist jongeren in de problemen hebben deze ervaring nodig

Naast een laag zelfbeeld kampen de jongeren met overweldigende problemen, waaronder fysiek, emotioneel en seksueel misbruik, armoede en onterechte stereotypering en uitsluiting door volwassenen en leeftijdsgenoten in hun omgeving. In die context is het van groot belang dat jongerenwerkers en andere begeleiders in contact met hen blijven, steunen, stimuleren en uitspreken dat deze jongeren vol potentieel zitten, en dat dit er uit mag komen. De vraag is niet of deze jongeren wel of geen agency hebben. Het gaat erom welke omgevingen gearrangeerd worden, waarin agency tot uiting mag komen. Enkele van de jongeren die het 'niet altijd makkelijk hebben' of zeggen dat ze 'een rugzakje hebben' organiseerden voor 75-100 deelnemers een mooie middag. Zo heeft de jongerenwerker aanleiding om in het contact het negatieve zelfbeeld te bestrijden, en bewijs dat ze een positief verschil kunnen maken voor hun omgeving.

Jongerenwerkers waarderen diepgaand gesprek over professie en maatschappelijke kwesties

Het was wat nieuw voor de jongerenwerkers om in termen van 'werken aan de wereld' over hun werk te spreken. Impliciet en 'in het klein' is het wel aanwezig in hun werk. Ze vonden het fijn om het expliciet te maken. Het voelde passend, gaf voldoening. Het stelt zowel jongerenwerkers als deelnemers voor een mooie uitdaging. Het was ook fijn om met elkaar en met onderzoekers over

deze zaken te spreken; wat is de betekenis van het werk voor tieners, jongeren en de gemeenschappen waar ze deel van uitmaken? Wat is er mogelijk door jongeren steeds meer speelruimte te geven? Wat zijn mijn eigen ideeën, vragen, twijfels, overtuigingen daarbij? Jongerenwerkers raakten geïnspireerd en voelden dat ze aan een groter goed verbonden waren. Veel van hun werk gaat om het zorgen dat alles praktisch goed loopt, en daarbij met veel aandacht voor de maatschappelijke kwetsbaarheden van hun deelnemers. Het nadenken en filosoferen over agency arrangeren, is een welkome en zelfs noodzakelijke onderbreking daarvan.

Bijlage 1: De deelonderzoeken achter deze praktijkhandreiking

Voor dit onderzoek zijn meerdere rapporten gemaakt. Hier de gegevens voor die rapporten. Als je interesse hebt in deze rapporten, neem contact op met ons.

Abdallah, S., Day, M., Distelbrink, M., Pehlivan, T., Soeterik, I., Volman, M. (2023). Agency Arrangeren. Speelruimte voor jongeren als changemakers. Literatuurstudie. Kenniscentrum Ongelijkheid.

Day, M. & Driessen, M. (2023). Agency arrangeren bij Jongerenwerk op school. Casus Openbare Schoolgemeenschap Bijlmer en Swazoom Welzijn. Verwey-Jonker instituut. Opdrachtgever: Kenniscentrum Ongelijkheid.

Distelbrink, M., Boogaardt, S., Driessen, M. (2023). Agency Arrangeren. Speelruimte voor jongeren als changemakers. Startbijeenkomst 2023 / Overzicht resultaten 2022. Kenniscentrum Ongelijkheid.

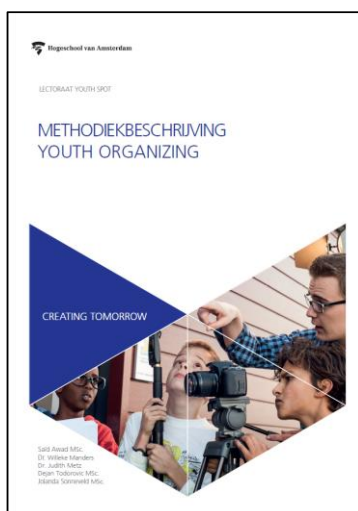
Distelbrink, M., Driessen, M. (2023). Agency arrangeren bij Studio 52nd. Verwey-Jonker instituut. Opdrachtgever: Kenniscentrum Ongelijkheid.

Soeterik, I. (2023). Agency arrangeren bij Studiezalen. Onderzoek naar speelruimte voor jongeren als Changemakers. Verwey-Jonker instituut. Opdrachtgever: Kenniscentrum Ongelijkheid.

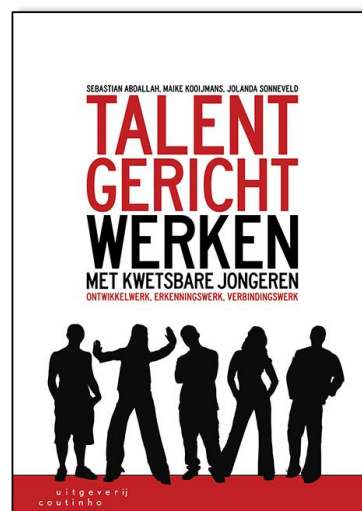
Yusuf, M. (2023). Agency Arrangeren: integraal rapport jongeren onderzoek. Stichting Alexander. Opdrachtgever: Kenniscentrum Ongelijkheid.

Bijlage 2: Vier boeken die helpen bij agency arrangeren

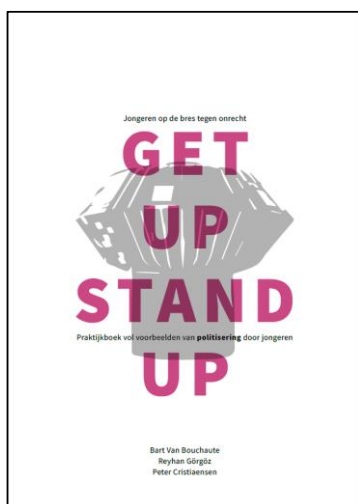
Vier boeken die helpen bij agency arrangeren. De boeken links zijn gratis te downloaden.

Beeld: Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Youth Spot, 2018

Beeld: van den Tooren

Beeld: Trien Pauwels (www.trien.org)

Beeld: Gijs Mathijs Ontwerpers en Stichting Formaat, 2022

Bijlage 3: Hoe we het onderzoek deden

Kennismaking, afstemming en voorbereiding

In de tweede helft van 2021 maakten we ons onderzoeksplan. In 2022 hebben we (onderzoekers, jongerenwerkers, projectleiders) enkele maanden besteed aan het elkaar leren kennen, bedenken hoe we bij elk van de drie organisaties goed aan konden sluiten, hoe we de jongeren konden ontmoeten, en welke vragen we aan volwassenen zouden stellen.

Veldonderzoek

Interviews en observaties. We (de collega's van het Verwey-Jonker instituut) deden in Amsterdam Nieuw West, Oost en Zuidoost gedurende tien maanden bij de drie organisaties interviews en gesprekken met tientallen beroepskrachten, vrijwilligers en andere betrokken volwassenen. Verder deden we meerdere observaties om het werk en de relaties in actie te zien.

Jongerenonderzoek. Bij de drie praktijkorganisaties is elk een Jongerenonderzoeksteam gevormd en actief geweest volgens de methodiek van Stichting Alexander. In totaal hebben 30 jongerenonderzoekers (19 meiden en 11 jongens) deelgenomen in teams met verschillende aantallen deelnemers (4 tot 19) en leeftijden (11 tot 16 jaar). Zij hebben gezamenlijk in totaal 18 jongeren geïnterviewd (13 meiden, 3 jongens, 1 (trans)jongen en 1 non-binair).

Analyse en reflectie

Van interviews zijn opnames gemaakt. Van observaties zijn verslagen gemaakt. Van beide zijn documenten opgesteld die geanalyseerd en inhoudelijk geordend zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden. De bevindingen hebben we besproken met elkaar en met de organisaties. We hebben de bevindingen ook gedeeld met twee nieuwe partnerorganisaties die sinds 2023 zijn aangesloten. Het zorgde voor levendige gesprekken, hardop nadenken, en verdere aanscherping van de bevindingen.

Er hebben ook op twee momenten ongeveer vijf jongeren (niet beide keren dezelfde) meegesproken en gedacht over proces en bevindingen van het onderzoek. Soms was de manier waarop we dat deden niet aantrekkelijk voor de jongeren, vooral bij een langere sessie met veel luisteren. We leren ervan maar zijn ook blij dat het lukt met vallen en opstaan jongeren te betrekken bij verschillende onderdelen en fasen van het proces.

Het was bijzonder om te werken met de begrippen agency en arrangeren omdat ze niet zo bekend zijn bij de praktijkorganisaties. Dat dwong ons om elkaar te bevragen en onszelf uit te leggen. Dit leverde inhoudelijke diepgang en praktische toepassingen op.

Actieteams

In een collaboratief actie-onderzoek vormden professionals, jongeren en onderzoekers samen actieteams. Dit gebeurde bij de vijf deelnemende organisaties. De actieteams bedachten per praktijk of locatie manieren om jongeren speelruimte te geven: invloed te hebben op hun omgeving op manieren die er voor hen toe doen. We hielden periodieke bijeenkomsten waarbij we situaties en voortgang bespraken. Zo leerden we over hoe agency arrangeren vorm kan krijgen in het jongerenwerk, het onderwijs, culturele voorzieningen en de hulpverlening.

Stichting Kenniscentrum Ongelijkheid

Bezoekadres: HVA – Theo Thijssenhuis
(Wibautstraat 2, Amsterdam)

Postadres: Postbus 2171, 1000 CD Amsterdam

www.kenniscentrumongelijkheid.nl